

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСНОВНИХ ФОНДІВ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

Розвиток національної економіки пов'язаний із відтворенням основних фондів, оскільки задоволення потреб сучасного суспільства та стрімкий розвиток науки і техніки вимагає реконструкції та технічного переозброєння існуючих чи введення в дію нових основних фондів. Для досягнення цієї мети необхідні інвестиції. Саме тому дослідження теоретичних аспектів інвестиційної діяльності є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку економіки нашої країни.

Развитие национальной экономики связан с воспроизводством основных фондов, так как удовлетворение потребностей современного общества и стремительное развитие науки и техники требует реконструкции и технического перевооружения существующих или введения в действие новых основных фондов. Для достижения этой цели необходимы инвестиции. Именно поэтому исследование теоретических аспектов инвестиционной деятельности является особенно актуальным на современном этапе развития экономики страны.

The development of national economy related to the reproduction of fixed assets, because the needs of modern society and the rapid development of science and technology requires reconstruction and technical upgrading of existing or introduction of new fixed assets. To achieve this necessary investment. That is why the study of theoretical aspects of investment is especially urgent at the present stage of economic development of our country.

Ключові слова: основні фонди, основні засоби, інвестиції, реальні інвестиції.

Однією з основних умов розвитку галузей економіки нашої країни є інвестування в основний капітал, до якого належать основні засоби, нематеріальні активи та фінансові інвестиції. Останнім часом збільшилося значення речових факторів виробництва – основних фондів. Розвиток національної економіки безпосередньо пов'язаний із відтворенням основних фондів – рушіїв виробництва, тому що задоволення суспільних потреб вимагає реконструкції та технічного переозброєння існуючих чи введення в дію нових основних фондів в умовах економічної кризи та стрімкого розвитку науки і техніки. Для досягнення цієї мети необхідні інвестиції. Саме інвестиції є основою для розвитку підприємств та всіх галузей народного господарства. Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої держави потребує здійснення необхідної інвестиційної політики, від якої залежить стан виробництва, технічний рівень основних фондів підприємств, галузей економіки тощо. А це, у свою чергу, дозволить забезпечити конкурентоспроможність підприємств, їх прибутковість. Тому дослідження теоретичних аспектів інвестиційної діяльності є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку економічної думки нашої країни.

Сьогодні у науковій економічній літературі дається різноманітне визначення інвестиціям, адже різні автори трактують це поняття по-своєму. Так, наприклад, у Л.Гітман та М.Джонк поняття «інвестиції» асоціюється із способом розміщення капіталу, що має забезпечити його збереження або зростання [8], а В.Г.Федоренко [11] та І.Б.Скворцов [10] під інвестиціями розуміють вкладення капіталу, що в подальшому дасть можливість отримати прибуток. У свою чергу, відомий економіст Дж.Кейнс вважав, що «інвестиції – це та

частина прибутку, нагромадженого за певний період часу, що не була використана для споживання» [9]. Проаналізувавши різні літературні джерела [2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11] можна дійти до висновку, що «інвестиції» – це різного роду майнові та інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інші види діяльності, у результаті якої формується прибуток.

Взаємозв'язок між поняттями «інвестиції» та «основні фонди» полягає у тому, що сучасна економіка нашої країни потребує капіталовкладень, оскільки вони стимулюють і підтримують її розвиток. Вивчення теоретичної частини та дослідження цих двох понять допоможе зникнути багатьом проблемам виробництва і сучасної економіки.

Основним завданням даної статті є визначення взаємозв'язку між поняттями «інвестиції» та «основні фонди», а також уточнення їх трактування у науковій літературі.

Якщо розглядати поняття «інвестиції», то спочатку слід виконати аналіз їх трактування у законодавстві нашої країни. Широке трактування інвестицій характерне для Закону України «Про інвестиційну діяльність», де під ними розуміють всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інші види діяльності, у результаті якої утворюється прибуток (дохід) [4]. Тобто, відповідно до законодавства, інвестиції, спрямовані у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів, здійснюються у формі капіталовкладень. Широке трактування інвестицій об'єднує два вузьких трактування. Відповідно до одного вузького трактування інвестиції - це витрати на придбання цінних паперів, акцій, облігацій, що випускаються підприємством або державою – виступають як фінансові інвестиції. За другим вузьким трактуванням інвестиції – це витрати на створення, розширення, реконструкцію основних фондів, що означає інвестування в реальний капітал. Такі інвестиції забезпечують одержання набагато більшого прибутку. Реальні інвестиції дістали ще назву виробничих або капітальних вкладень. Капіталовкладення — це кошти в сукупності витрат на створення нових, розширення, реконструкцію, технічне переоснащення діючих підприємств та оновлення основних фондів, впровадження нової техніки у виробничих галузях народного господарства, будівництво об'єктів усіх галузей соціальної сфери та виконання проектних і геолого-розвідувальних робіт [5]. Основними функціями капіталовкладень є: забезпечення приросту нових основних фондів, покриття витрат на основні фонди, що експлуатуються на підприємстві; створення необхідного резерву для безперервності будівництва об'єктів на майбутній період.

Рис. 1 Класифікація інвестицій за формами

На рис. 1 показано розширену схему загальної класифікації інвестицій за формами, що розкриває їх взаємозв'язок, а також економічний характер [7, с.10].

Якщо брати до уваги первинний зміст інвестицій, який полягає у вилученні економічних благ із поточного споживання і використання їх як ресурсів для збільшення можливостей створення благ у майбутньому, то під інвестиціями слід розуміти довготермінове вкладення коштів у ресурси, які використовуються протягом тривалого періоду часу. Якщо користуватися термінологією австрійської школи у політичній економіці, то мова йде про так звані блага вищих порядків. За сучасною термінологією блага нижчого порядку – це продукція безпосереднього споживання, а вищого – основні виробничі фонди: другого порядку – для виробництва благ першого порядку; блага третього порядку – для виробництва благ другого порядку і т.д.

Відомий представник австрійської школи у політичній економії О. Бем-Баверк писав: "Те, що обхідні методи за своєю віддачею переважають над прямими методами, – це одне з найбільш важливих і фундаментальних положень усієї теорії виробництва" [12, с. 461].

Ще один представник цієї школи К. Менгер твердив: "...якщо народ не обмежується лише окупаторною діяльністю, тобто збиранням існуючих благ нижчого порядку (у первісному стані людей переважно першого і лише частково другого порядку), а переходить до благ третього, четвертого та вищого порядку і прагне для задоволення своїх потреб до благ все вищих порядків, то за таких умов ми зможемо зауважити... прогрес у добробуті..." [13 с.57-58]. Робінзон Крузо може ловити рибу (благо нижчого порядку) голими руками або "обхідним" шляхом – за допомогою риболовної сіті. Використовуючи сіть, він може наловити більше риби.

Об'єктами інвестування часто виступають основні фонди (будівлі, споруди, транспортні засоби, обладнання), в цьому і полягає взаємозв'язок між інвестиціями та основними фондами. Надалі у роботі під інвестиціями ми розумітимемо саме реальні інвестиції в основні засоби (ОЗ). При цьому ОЗ, основні фонди та капітал є дуже близькими поняттями, які характеризують ресурси, що використовуються протягом тривалого періоду часу, тобто "блага вищих порядків". Варто зазначити, що серед фахівців фактично не виникають суперечки щодо однакового трактування ОЗ і основних фондів. Однак досить часто трактування капіталу пов'язується не стільки з ресурсами, що використовуються протягом тривалого періоду часу, скільки з виробничими відносинами. Першим, хто дав наукове визначення основним фондам, вважається А. Сміт. Він вважав, що фондом є будь-яке нагромадження продуктів землі та праці [3, с.327]. Фонд фігуруватиме капіталом лише в тому випадку, якщо він приносить власнику дохід чи прибуток [3, с.327]. Сміт визначає фонди як матеріальне підґрунтя для утворення капіталу. В економічній літературі найчастіше зустрічається, що основні засоби – це матеріальні цінності, що використовуються у виробничій діяльності підприємства понад один календарний рік з початку введення їх в експлуатацію [5, с.30]. Точка зору вчених зводиться до того, що основні фонди – це обмежений економічний ресурс [2, с.84].

Отож, як зазначалося вище, основні засоби, які є частиною основного капіталу, до якого належать й основні засоби. Основні засоби є засобами праці, що є матеріально-речовими елементами, грошовим вираженням яких є основні виробничі і невиробничі фонди. Значна частина економістів вважає, що основні засоби – це ті, що мають довгостроковий термін експлуатації і використовуються, переважно, протягом усього існування підприємства [1, 2, 5]. Це означає, що недіючих основних засобів не буває. Аналізуючи визначення основних фондів, можна звести їх до твердження: «основні фонди» – матеріальні активи різного роду, що виступають невід'ємною частиною процесу виробництва і становлять основу для створення капіталу, і саме це вказує, що частина отриманого капіталу обов'язково має йти на модернізацію і покращення стану діючих основних фондів, а також закупівлю нових (транспорт, обладнання та ін.).

Сучасна класифікація основних фондів за даними центрального статистичного управління полягає у виділенні таких груп основних фондів: будівлі, споруди, передавальні пристрої, машини й устаткування, транспортні засоби, інструмент, виробничий і господарський інвентар та інші основні фонди. Варто звернути увагу на ту обставину, що у Положенні до ОЗ відносяться земельні ділянки, тоді як Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" до основних фондів земельні ділянки не відносить. Це свідчить про не ідентичність близьких за змістом понять "основні засоби" та "основні фонди" [4].

Таким чином, з'ясувавши, що принципової різниці між поняттями "основні фонди", "основні засоби" та "капітал" нема, вважатимемо за доцільне використання у подальшому терміну "основні засоби", як такого, що змістовно наймісткіше охоплює відповідні ресурси (на відміну від основних фондів, які не включають землі) та не має негативного політичного навантаження (як це є у випадку капіталу). Відповідно, під інвестиціями ми розумітимемо вкладення коштів у ОЗ.

На галузі економіки значний вплив справляє рівень концентрації, спеціалізації та кооперації виробництва, а самі галузі відрізняються між собою структурою основних фондів. Частка активної частини основних виробничих фондів буде більшою, якщо рівень концентрації виробництва та ступінь механізації та автоматизації виробництва будуть високими. Структуру основних фондів та їх частку у галузях народного господарства в 2009 році подано у табл. 1.

Таблиця 1

Структура основних фондів та їх частка у галузях народного господарства у 2009 році

Основні фонди	Середній %
Виробничо-технічні споруди і будівлі	25-30
Споруди і передавальні пристрої	15-16
Передавальні засоби	8-10
Силові машини і устаткування	35-40
Транспортні засоби	3-5
Інструменти і приладдя	1-2
Виробничий інвентар	0,5-1

Доволі розповсюдженою класифікацією основних фондів є їх поділ на так звані активні та пасивні. При цьому, до активних відносяться основні фонди, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі і завдяки цьому забезпечують належний обсяг та якість продукції, а до пасивних – ті, що створюють умови для здійснення процесу виробництва. До активної частини основних фондів відносять переважно робочі машини й устаткування, інструмент, вимірювальні та регулюючі прилади і пристрої, обчислювальну техніку, деякі технічні споруди – гірничі виробки шахт, газові й нафтові свердловини, а до пасивної – будівлі, споруди тощо.

На нашу думку, з поділом основних фондів на активні та пасивні слід бути дуже обережним, оскільки там не все так однозначно, як може здаватися на перший погляд. Традиційно вважається, що оптимізація структури ОЗ повинна відбуватися за допомогою максимально можливого збільшення у ній активної частини і, відповідно – зменшення пасивної. З цим можна було б погодитися, але лише тоді, коли існуватиме чітка та обґрунтована методика поділу основних фондів на активні та пасивні. Дотримуватися ж традиційного положення, що виробниче обладнання – то активні основні фонди, а виробничі будівлі – пасивні, загрозовано через можливість прийняття помилкових рішень. По-перше, заощадження на виробничих будівлях може спровокувати підвищені витрати на виробниче обладнання, яке у такій ситуації мало би бути,

наприклад, стійкішим до руйнівних впливів навколишнього природного середовища. По-друге, у деяких галузях економіки будівлі слід однозначно відносити до активної частини основних фондів, оскільки вони безпосередньо беруть участь у виробничому процесі. Так є, наприклад, у санаторіях та готелях, де архітектурно-будівельні рішення відіграють велике значення у привабливості клієнтів. Це означає, що не потрібно прагнути максимізувати частку активних основних фондів у їх структурі, але можна фіксувати структуру основних фондів, яка відповідає оптимальному варіанту інвестицій.

Таким чином, у нашому дослідженні ми розкрили взаємозв'язок понять «основні засоби» та «інвестиції». На нашу думку, процес інвестування на сьогодні повинен бути орієнтований на першочергове задоволення потреб у розвитку тих галузей, що доповнюють і обслуговують основне виробництво. В майбутньому слід приділяти особливу увагу проблемам вивчення і дослідження основних фондів, адже вони є матеріальною основою процесу виробництва.

Отже, реальні інвестиції є основним джерелом ефективного розширеного оновлення основних фондів і переходу виробництва до рівня високотехнологічного розвитку. Тому збільшення обсягів і удосконалення структури інвестицій в основний капітал є вирішальними із найважливіших завдань економічної політики. Слід активніше використовувати нові джерела зовнішнього фінансування інвестицій: банківське інвестування, іноземне інвестування, інвестування за рахунок операцій на фондовому ринку. Без цього неможливо здійснити структурну перебудову вітчизняної економіки та виконати стратегічні завдання високотехнологічного прориву.

Список використаних джерел:

1. Сук Л.К., Сук П.Л. Облік власного капіталу // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2005. – №14. – С. 43-47.
2. Александрова М.М., Виговська Н.Г., Кірейцев Г.Г., Петрук О.М., Маслоva С.О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. для студ. екон. спец. всіх форм навч. / Г.Г. Кірейцева (ред.). — 2.вид., перероб. та доп. — К.: ЦУЛ, 2002.
3. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. / А. Смит.
4. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
5. Хачатуров Т.С. Эффективность капитальных вложений. – М.: Экономика, 1979. – С.45.
6. Комаров И.К. Новая инвестиционная политика и строительство. – М.: Мысль, 1971. – 121 с.
7. Кузьмін О. Є., Князь С. В., Тувакова Н.В., Кузнєцова А. Я.//Інвестиційна та інноваційна діяльність : Монографія / За наук. Ред.. проф., д-ра екон. наук О.Є.Кузьміна. – Львів : ЛБІНБУ, 2003-233 с.
8. Гитман Л.Дж., Джонс М.Д. Основы инвестирования: Пер. с англ. – М. : Дело, 1999. – 991 с.
9. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. – К. : Знання, КОО, 1999. – 514 с.
10. Скворцов І. Б. Ефективність інвестиційного процесу: методологія, методи і практика : [монографія] / І. Б. Скворцов. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2003. – 312 с.
11. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент / В. Г. Федоренко. – К. : МАУП, 2001. – 280 с.
12. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе: Пер. с англ. – 4-е изд. – М.: Дело Лтд, 1994. – 720 с.
13. Менгер К. Основания политической экономии// Австрийская школа в политической экономии: Пер. с нем. – М.: Экономика, 1992. – С. 31-242.